

Hizkuntza politika ausarta ala hizkuntza komunitate indartsua?

Galdera-tranpa bat da hori, ezer izatekotan. Gehienok erantzungo genuke hizkuntza politika ausarta eta komunitate indartsua. Biak. Biak direlako beharrezko eta ezinbesteko. Biak zaizkigulako orain eta hemen gutxi. Biak behar(ko) ditugulako gure zuhaitzaren barne-izerdia elikatzeko. Biak.

Baina horrelako egoera idealik izango bagenu, ziur naiz horren tankerako galderarik ez genukeela egingo, inola ere ez. Beraz, galderaren muinera bueltatuta: zein izan beharko litzateke lehentasun ikuspuntu soziolinguistiko huts batetik (horrelakorik balego, jakina)? Edo, beste era batera adierazita, zein da beharrezkoago gure biziberritze kultural zein linguistikorako? Non jarri behar da indar gehien bi esparru horien artean?

Hizkuntza legeei (edo arauai) egin beharko genieke jaramon lehenik. Joshua Fishmanen aipu batekin oratuko diot gaiari:

Legeak alferrik daude, haiek sustengatuko duten sustapen sozialik ez badago. Izan ere, sustapen hori gabe, ezin dituzte bete ezarritako helburuak. Era berean, legeen bidez lortu nahi diren helburuak lor daitezke, baldin eta horiek lortzeko indar sozialik nahikoa bada, lege espliziturik behar gabe.

William Mackeyk ere antzeko zerbait esaten zuen:

Hizkuntza-legeak eraginkorrak dira sustatu nahi den hizkuntzari atxikita dauden beste alorretako nagusitasunak gertatzen direnean: nagusitasun kulturala, ekonomikoa, demografikoa, eta abar.

(Bide batez, 2015ean zendutako bi egile horiei omenalditxo txikia egin nahi izan diet).

Hala ere, nire ustez, gurean bada, legeen eraginari dagokionez, muturretara jotzeko joera argia. Nekez beteko du bere helburua ezelako babes sozialik ez duen legeak. Hala ere, gutxieneko sustapen soziala duen legeak bere helburuak bete ditzake sakon-sakon (tabakoaren kontrako legeen kasuan, adibidez). Muturrik mutur ibiltzera ohitu gara askotan, baina kasu honetan ere grisak eta ñabardurak behar-beharrezkoak direlakoan nago. Kasu honetan ere.

Ematen du, gainera, maila sozialean hizkuntzak duen bizitasunaren arabera dela sarritan hizkuntza politika. Edo, behintzat, hori ondorioztatu dezakegu Kontseiluak udalerrietan egin dituen hiru azterketak aintzat hartuta (azkena 2014koa izan da). Azterketa horietan udalerriak sailkatu egiten dira hizkuntza politikaren arabera. Puntuazioa ematen da hainbat gai eta kontu aintzat hartuta, eta, horrela, hizkuntza politikaren ranking bat egiten da.

Hortaz, zerrendaren goiko aldean agertzen direnak, gobernatzen duen alderdia edozein izanda ere, euskaldunen proportzio altua duten herriak dira, eta, ostera, beheko aldekoak euskaldunen proportzio txikia dutenak (kasu horretan ere, boterean dagoen alderdia edozein dela). Azterketa horrek iradokitzen du hizkuntza komunitateak duen indarraren arabera izaten direla herrietako hizkuntza politikak.

Itzul nadin hasierako galderak dakarren dilematxora. Hizkuntza komunitate indartsua, indar soziala duena, lehenetsi behar al da? Orduan, zergatik egin dute gure moduko mugimendu sozial guztiek (langileak, feministak, antimilitaristak...) indarra euren aldarrikapen eta eskakizunek lege-geriza izan dezaten? Horiek ere itsutu dira botere eta legearen fokuen eraginez ala?

Argi dago alde guzti-guztien (soziala, politikoa, ekonomikoa, juridikoa edo akademikoa izan) indarra beharrezko dugula, hanka guztiak behar ditugula. Eta, horietako batek huts eginez gero, hankamotz ibiliko garela. Baina, nire ustez, alde soziala etengabe eta indar handiz elikatu, biderkatu eta birsortu behar dugu, berritu eta indarberritu eta biziberritu.

Menderakuntzetatik askatzeko prozesuak (euskararena barne) aldi berean dira pertsonalak eta kolektiboak, egunero-koak eta egiturazkoak. Hori dela eta, ez da nahikoa 'boterea eskuratzea' (hizkuntza-politikaren 'boterea', gure kasuan), baizik eta jendarteko 'botere-harremanak eraldatzea', eta hori ez da bakarrik dekretuz lortzen.

Adibide batekin azalduko dut. Porto Alegren *Partido dos Trabalhadores* boterera iritsi zenean 1988an, argi ikusi zuten euren programa bete ahal izateko ez zela nahikoa hauteskondeak irabaztea. Presio soziala beharrezkoa, ezinbestekoa zela ikusi zuten. Eta, horregatik, saiatu ziren presio sozial hori administrazioetik ere antolatzen eta, horrela, aurrekontu parte-hartzaileak asmatu zituzten (beste eztabaida bat da ea lortu duten bilatzen ari ziren hori, baina tira).

Hortaz, hasieran egin dudan galdera horrek dakarren dilematxoa beste modu batera uler daiteke. Zelan indartuko dute hizkuntza komunitatea gaur eta hemen erabiltzen ari diren politikek? Eta etorkizunean zelan indartu beharko lukete? Agian, hori izan daiteke hizkuntza politika guztien eragina neurtzeko beharrezkoen dugun adierazlea. Horrek komunitatea sortzen du? Indartzen ote gaitu? Trinkotzeko balio dezake? Euskaldunak boteretsuago egiten laguntzen du?

Itxaron genuen

Iraganari buruz pentsatzen ari ginen, etorkizuna irudikatzen. Triste jarri ginen, beldurtu ginen, amorratu ginen, mina borborka genuen. Protesta egin genuen, kalera atera ginen. Aldarrikatu genuen, eskatu genuen.

Itxaron genuen.

Eta ezer ez.

Ondoren etorri ziren galderak, jendea, haserrea, amets bat, ideia bat, beste amets bat, haserrea borborka, ideia gehiago, esperantza apur bat.

Goazen!!

Eta joan ginen.

Itxaroteari utzi eta bakarrik abiatu ginen, inori baimena eskatu

barik. Eta errealitate gara, txikia baina sendoa, larria baina esperantzaz betea.

Goian agertzen den testu hori Galiziako Semente eskolek banatutako esku-orri batetik hartu eta itzuli dut. Adierazgarria iruditzen zaidalako, bete-betea asmatzen duelako eta, gure egoerarako ere, gako batzuk ematen dituelako. Ez ala?

Autoeratzea izan da gure komunitate linguistikoak aurrera egiteko aukeratu izan duen bide nagusia (aukeratu diodan arren, hainbat eta hainbat kasutan beste aukerarik ez zegoela argi dut): ikastolak, gau-eskolak eta euskaltegiak, komunikabideak, zerbitzu-enpresak... eta euskara elkarteak (edo, orain, horietako batzuek nahiago duten bezala, euskaltzaileen topaguneak).

Galiziarra itzulita, han izan naizenetan, euskara elkarte mugimenduak sortu du harridura gehien. Autoeratze prozesua izan delako, bai, baina, batez ere, elkarte horietako askok lortu duelako ezberdinen arteko lana egitea helburu komun baten alde. Hau da, elkarteetatik kanpora utzi direlako, salbuespenak salbuespen, bakoitzaren alderdikeriak, eta batzen gaituenari begiratu izan zaiolako eta ez banatzen gaituenari.

Nago gurean (eta, agian, horregatik Galizia aldeko lagunen harridura, guztiz ezezaguna baitzaie) ez zaiola behar beste-ko merezimendua aitortu euskara elkarte mugimenduari. Txepetx eta haren teoriak ezagutzen dituzte galiziarrek, baina haren eraginez (aldez edo moldez) sortutako aplikazio praktikoen inguruan ezer gutxi dakite. Eta zer pentsatua ematen du. Gure kanpoko proiektioaren inguruan hausnartzera bultzatzen nau horrek (baina hori ez da gaurko gaia).

Autoeratzeaz ari nintzen. Jon Sarasuak dioen moduan, autoeraketaren kontzeptuak bere baitan bil ditzake autodeterminazioa, autogobernua, autoantolaketa eta autokudeaketa edo autogestioa. Autonomiaz sortu eta jardutearen mailakatze edo une desberdinak batu ditzake, multzo handiago batean.

Mila bider praktikatu dugu gurean autoeratzea, gauza askotarako (gaztetxeak, kooperatibak, euskara elkarteak, musika argitaletxeak, komunikabideak, kafe antzokiak...). Gure azken

50 urteko historia (eta ez nabil bakarrik soziolinguistikaz) ezin da ulertu autoeratzea kontuan hartu barik. Eta, aurrera begira ere, jarraitu beharko dugu autoeratzearen bidea praktikatzen, jarraitu beharko dugu horretan denbora eta energia jartzen. Kosta ahala kosta. Berariazko zein bide batezko euskalgintza moldeetan. Hizkuntza komunitate indartsu batek behar-beharrezkoak dituelako autoeratze bideak.

Militantzia

Topaguneak urtarrilean antolatu dituen XIII. Topaldian ere autoeratzea aztertu dute (ahalduntzea eta performatibitatearekin batera, euskaltzaleen aktibazioaren aterkipean). Autoeratzea gai hartuta, hiru berbaldi izan ziren: Imanol Larrañagak ‘Autoeraketa: Euskaltzaleen Elkarteen Mugimenduaren sorreratik hainbat irakaspen’, Mikeldi Zeberio ‘Autoeraketa XXI. mendean. Hondarribiko Blagan euskara elkartearen sorrera prozesua’ eta Joxemi Zumalabe Fundazioak ‘Parte hartzea XXI. mendean. Aktibismoa: militantzia vs boluntariorzaren alternatiba gisa?’.

Bereziki interesgarria iruditu zitzaidan Marta Luxanek eta Pili Alvarezek aurkeztutako ponentzia, Joxemi Zumalabe Fundazioaren izenean. Militantziari, aktibismoari buruz aritu ziren Durangon, autoeratzearen inguruan, alde edo moldez.

Orain arte, militantzian muturreko bi ereduren arteko soka-dantzian ibili ei gara: sakrifizioaren kulturaren eta bizipozaren kulturaren artean, hariaren gainean ibiliz. Lehenengoaren paradigman, «egin egin behar da», «tokatzen da» eta horrelakoak izan ohi dira aipagai. Bigarrenaren paradigman, ostera, «nahi dudanean, nahi dudalako eta nahi dudan bezala» dira aipatzen direnak.

Mutur batek zein besteak abantailak eta desabantailak dakartza. Eta, horren aurrean, fundaziokoek proposatzen dute hiruki bati egin behar zaiola beti kasu. Hiruki hori honako elementu hauek osatzen dute: niak, taldeak eta proiektuak.

Prisma hirukoitz horren arabera aztertu behar da militantzia, eta prisma hirukoitz horren arabera proposatu behar dira irtenbideak eta etorkizuneko ildoak. Hau da: horrek laguntzen al nau? Laguntzen al du taldea? Laguntzen al du proiektua?

Hogeita lau orduko militantziari buruz ere aritu ziren Joxemi Zumalabe Fundazioko kideak. Eta esan zuten 24 orduko militantzia ez dugula ulertu behar disposizio moduan, ez dugula momentu oro prest egon behar militantziak eskatzen dituenak emateko. Ez. Aitzitik, bizi-eredu moduan ulertu behar dugu. Hau da, militantzen dugun proiektu politikoa gaurdanik bizitzeaz ari dira, hemen eta orain bizitzeaz. Beste modu batera esanda, etorkizunean nahiko genukeena aurreriaz bizitzea dakar (edo ekarri beharko luke) 24 orduko militantziak.

Izan ere, amesten dugun jendarte berria ez da berez sortuko, ezta dekretuz ere (horiek laguntzen duten arren). Guk geuk eraiki beharko dugu, egin beharko dugu egunez egun, gaurtik hasita. Inori itxaron barik, ezeri itxaron barik, autokratuz. Jendarte aldaketa eragin nahi dugu, euskararen biziberritzea hori baino ez da: oraingo jendartea aldatzeko sakoneko proiektua. Eta, beraz, aldaketa horri lagunduko dioten bizi-ereduak sustatu, bultzatu eta lagundu behar ditugu gaurtik. Etorkizunaren mezu izanda.